

COLLOQUIUM 2025

SESSIE 6

Biografieën, ervaren zorgcontinuïteit en mensenrechten doorheen het zorglandschap:

bricolage voorbij regels en procedures.

Moderatie: Caroline Vandekinderen

Verlaggeving: Tineke Schiettecat

De reconstructie van biografische parcours van mensen met chronische zorgnoden laat zien dat de ervaring van zorgcontinuïteit vaak tussen de plooiën van landschappen van zorg en welzijn in valt. Samenwerking gebaseerd op bricolage, voorbij regels en procedures, helpt cesuren in het leven te voorkomen en mensenrechten te realiseren.

Jef Timmermans (PANHome project, UGent & KULeuven) ging in het kader van zijn masterproef als etnografisch onderzoeker in gesprek met buurtbewoners en sociale professionals uit de wijk Nieuw Gent om hun ervaringen met betrekking tot kraken en sociale huisvesting te capteren. In deze sessie werd ingezoomd op een concreet verhaal van een jongeman die in de buurt als 'zorgmijder' bekend staat: via deze geleefde ervaringen werd een blik geworpen op de complexe realiteit van onbeantwoorde zorgnoden (zelfs basisbehoeften, zoals voedsel of een woonst) in relatie tot hulpverlening en informele zorg. Het gebrek aan een wettig verblijfsstatuut maakt de situatie des te uitdagender: hij kan formeel gezien niet geholpen worden, krijgt geen perspectief op een inkomen, op een woning, op enige vooruitgang in het leven, maar is hier wel.

Steven Gillis (Regisseur geestelijke gezondheid, Stad Gent) wordt in zijn huidige en vroegere job (als coördinator straathoekwerk Gent) vaak geconfronteerd met mensen zoals hem; burgers die elke vorm van formele ondersteuning missen en zo *tussen alle stoelen vallen*. Oorzaken – die elkaar onderling versterken – situeert hij onder meer bij het gebrek aan kwaliteitsvolle en betaalbare woon(zorg-)vormen, de wijkgebonden concentratie van mensen met een verhoogde kwetsbaarheid, het gebrek aan een gepast antwoord op complexe ondersteuningsvragen, negatieve of traumatische ervaringen (onder andere met hulpverlening) en bij de ontoegankelijkheid van zorg omwille van wachtlijsten, ingewikkelde intakeprocedures, ... Intussen worden mensen die de meest gespecialiseerde zorg nodig hebben, geholpen door de minst gespecialiseerde diensten. Op de eerste lijn zijn het vaak flatwachters, straathoekwerkers, politie, wijkactoren,... die zich – soms met de handen in het haar – blijven engageren, tot op het punt dat de zorg ook voor de buurt niet meer draagbaar is. Het is echter niet de verantwoordelijkheid van de persoon in kwestie, van één organisatie of één actor om zorg te dragen. In het kader hiervan volgt een oproep tot samen bouwen en bricoleren aan een gedeelde zorg.

Bricolage staat dan voor improviseren en aanpassen, voor buiten de lijntjes kleuren, voor maatwerk leveren met wat voorhanden is. Dit vraagt tegelijk om voldoende basismateriaal binnen een buurt: om betrokken partners uit verschillende sectoren die zich samen mee verantwoordelijk voelen en engageren voor complexe situaties: "Als we elkaar vasthouden, vallen mensen minder snel door de mazen van het net." Er ontbreken echter nog schakels: partners die zien hoe ze deuren kunnen openen; de alertheid voor mensen die informeel mee zorg dragen; actoren die de zorgregie opnemen; investeringen in getrapte woonvormen met aangepaste woonzorg en de blijvende zoektocht naar wat we samen méér kunnen betekenen in het opvullen van lacunes.

Christoph Moonen (Stafmedewerker Zorggroep Guislain en zelfstandig psychotherapeut) bevestigt dat de geestelijke gezondheidszorg niet goed is aangepast aan de mensen die er het meest toegang toe zouden moeten hebben: 'de lastige patiënten', met ernstig persisterende psychiatrische aandoeningen met wie we als hulpverleners moeilijk om kunnen gaan. Hij verklaart dat wanneer al te makkelijk aangestuurd wordt tot het slechten van muren, onzichtbare muren verschijnen: subtielere vormen van dwang staan dan op en er ontstaan nieuwe manieren van institutionalisering. Aandacht en respect voor verschil erodeert. Vanuit een vooruitgangsgedachte stellen we vandaag heel wat verwachtingen aan mensen, bij wie de mogelijkhedenvoorwaarden om eraan te voldoen niet zijn vervuld. Daarom volgt een oproep om onze eigen chronische angst voor terugval/herval te behandelen, omdat we anders riskeren de ruimte voor verschil dicht te rijden met wat we vanuit een aanbod belangrijk vinden. Vandaar volgt ook de vraag of muren per definitie disciplinerend werken. Of het belang van materialiteit en van vrijplaatsen niet wordt onderschat, zeker wanneer wordt vastgesteld hoe mensen die een tijdlang opgenomen zijn geweest, soms in dakloosheid terechtkomen, toch de campus blijven frequenteren. Misschien kunnen muren net voor bescherming zorgen of misschien helpen ze een teveel aan vrijheid op een afstand te houden. Misschien kunnen ze iets samenhouden van al datgene dat mensen met zich meedragen. Bricolage krijgt hier de betekenis van het samensprokkelen van brokstukken van iemands geschiedenis en identiteit, en van personen en omgevingen die als veilig worden ervaren. Want soms hebben mensen een veelheid aan plekken nodig, om (terug) iemand te kunnen zijn.

In de discussie werd onder meer de vraag opgeroepen of bricoleren gezien moet worden als (verzets-)strategie, of eerder als een symptoom van een aanbodsgedreven manier van werken. De sprekers geven aan dat ze bricolage alleszins niet beschouwen als een vaste methodiek, maar als iets wat vertrekt vanuit het (samen) blijven zoeken naar manieren, activiteiten en plaatsen om van betekenis te kunnen zijn, zonder vooraf opgelegde voorwaarden of verwachtingen. Werk zien dat zich aandient, en zich daarrond – ook van onderuit – organiseren. Tegelijk ontstaat er ook een paradox: door in buurten te proberen iets zinvol te verwezenlijken voor mensen die onvoldoende op de politieke agenda worden gezet (zoals mensen zonder wettig verblijfsstatuut), riskeren we misschien net te verantwoorden dat deze opdracht afgeschoven wordt of minder prioritair wordt geacht?